

Samenvatting

Indonesië en Nederland werken al van oudsher samen op het gebied van wetenschappelijk onderzoek. Dat gedeelde verleden komt tot uiting in unieke archieven, uitgebreide collecties en grote hoeveelheden gegevens en faciliteiten in beide landen. In 1992 hebben de Nederlandse en Indonesische regeringen overeenkomsten gesloten ter bevordering van de educatieve en wetenschappelijke samenwerking en uitwisseling. In 1994 is een samenwerkingsprogramma van start gegaan onder de naam *Programme Scientific Cooperation Netherlands-Indonesia* (Wetenschappelijk Samenwerkingsprogramma Nederland - Indonesië). In 2000 is het programma herzien en is de naam veranderd in *Scientific Programme Indonesia – Netherlands* (SPIN - Wetenschappelijk Programma Nederland - Indonesië). Doel van het programma is het bevorderen van de wetenschappelijke samenwerking op lange termijn tussen Nederlandse en Indonesische onderzoekers op basis van de beginselen van wederkerigheid en wederzijds profijt. Op dit moment bevindt het SPIN zich in de derde fase van vijf jaar. Het programma wordt namens het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap sinds 1995 uitgevoerd door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW); het ministerie van OCW is vanaf het begin de voornaamste financier van het programma geweest.

Nu het eind van het programma in zicht komt (naar verwachting in 2017) heeft het ministerie besloten om een onafhankelijke evaluatie te organiseren van de resultaten van het programma. EP-Nuffic is gevraagd om die externe evaluatie uit te voeren. De evaluatie bestond uit vijf brede onderzoeksgebieden:

- effectiviteit (Zijn de doelstellingen gerealiseerd?);
- efficiëntie (Hoe goed zijn de beschikbare middelen gebruikt?);
- complementariteit (In welke mate zijn de bereikte resultaten een gevolg van het SPIN-programma?);
- continuïteit (In welke mate blijven de resultaten doorwerken na beëindiging van het SPIN-programma?);
- belangstelling voor de voortzetting van de samenwerking in de toekomst.

Bij de evaluatie is het programma weliswaar vanaf het begin in 1994 onder de loep genomen, maar de nadruk lag op de tweede (2006 – 2011) en derde fase (2012 – 2017) en op de overgang tussen beide fasen. De begroting voor beide fasen samen bedraagt EUR 15,8 miljoen. In de derde fase levert de Indonesische regering een bijdrage van veertig PhD-beurzen. De evaluatie is uitgevoerd tussen 1 november 2014 en 1 april 2015 waarbij in de eerste twee weken van februari 2015 een bezoek aan Indonesië is gebracht.

Effectiviteit

Op basis van de verzamelde informatie via deskresearch, interviews en vragenlijsten concluderen de evaluatoren dat het SPIN-programma in meer dan één opzicht als een succes kan worden aangemerkt. Zo is de hoofddoelstelling gerealiseerd om een langdurige wetenschappelijke samenwerking tussen onderzoekers in Nederland en Indonesië tot stand te brengen en om onderzoekscapaciteit in Indonesië op te bouwen. Er zijn sterke onderzoeksgroepen en netwerken gecreëerd en er is kwalitatief hoogwaardig onderzoek uitgevoerd naar onderwerpen die prioriteit hebben voor de sociaaleconomische groei en ontwikkeling van Indonesië en die tegelijkertijd relevant zijn met het oog op de Nederlandse onderzoeksbelangen (Economische Topsectoren en Speerpunten) en onderzoekers.

Het programma heeft daarnaast goede wetenschappelijke resultaten opgeleverd, zowel wat kwantiteit als kwaliteit betreft, hoewel het exacte aantal moeilijk is vast te stellen. De overgrote meerderheid van de PhD-kandidaten (126 tussen 1994 en 2011) hebben hun proefschrift met succes verdedigd. In

dezelfde periode zijn er meer dan 600 artikelen, 150 hoofdstukken in boeken en 22 boeken gepubliceerd. Naast deze wetenschappelijke resultaten hebben de Nederlandse en Indonesische universiteiten profijt getrokken van de spin-offs van hun betrokkenheid bij het SPIN door uitbreiding van hun netwerken en het werven van financiering via andere bronnen.

De partners in het programma hebben wederzijdse voordelen weten te realiseren, maar deze voordelen van verschillende aard zijn geweest voor beide kanten. Met verloop van tijd hebben onderzoeksgroepen zich ontwikkeld naar meer gelijkwaardige vormen van wetenschappelijke samenwerking. Het programma heeft ook tot niet-onderzoeksgelateerde resultaten geleid, maar deze zijn van een incidenteel karakter en niet systematisch geregistreerd of gerapporteerd.

Als een model voor een bilaterale wetenschappelijke onderzoekssamenwerking is het SPIN op het niveau van de onderzoeksgroepen effectief en efficiënt. Het SPIN programma is niet toegerust om de institutionele omgeving van de onderzoeksgroepen te veranderen; dat geldt ook voor het Indonesische stelsel van hoger onderwijs, de financieringsregelingen en de bestuurlijke uitgangspunten. Het succes en de duurzaamheid van de SPIN-projecten wordt in hoge mate bepaald door een omgeving die een stimulerend effect op het verrichten van onderzoek heeft. Om een dergelijke positieve omgeving voor onderzoek aan de Indonesische universiteiten te creëren, is echter een fundamentele verandering van deze omgeving vereist.

Efficiëntie

De efficiëntie van het programma wordt eveneens als positief beoordeeld. Hoewel er bij de projecten waarbij PhD-trajecten waren betrokken, vertragingen zijn opgetreden bij de afronding, zijn bij de andere projecten de verwachte resultaten gemiddeld genomen gerealiseerd. Het programma heeft geprofiteerd van aanzienlijke bijdragen 'in natura' van de uitvoerders van de projecten, hetgeen een duidelijke illustratie vormt van hun betrokkenheid bij de projecten en het programma. De bijdragen van andere externe bronnen variëren afhankelijk van het onderzoeksonderwerp, maar zijn over het algemeen bescheiden. In zijn totaliteit heeft het programma een goede kosten-batenverhouding wanneer de geïnvesteerde programmamiddelen worden afgezet tegen de gerealiseerde wetenschappelijke resultaten en de opgebouwde onderzoekscapaciteiten.

Het Indonesisch-Nederlandse programma voor wetenschappelijk onderzoek heeft een lange historie en kent ook een interessante leercurve en ontwikkeling. Wat ooit begonnen is met de financiering van kleine projecten die onderling geen verband met elkaar hielden, is inmiddels uitgegroeid tot een goed gestructureerd programma met een serie complementaire projecten in thematische clusters. Dit heeft geleid tot een duidelijke focus, tot samenhang tussen de programma's en tot mogelijkheden voor multidisciplinair onderzoek. Dit heeft zonder meer ook een positieve uitwerking gehad op de wetenschappelijke kwaliteit en relevantie van de projecten en op de zichtbaarheid van het programma als geheel.

De 'Open Science Meetings' kunnen als een waardevolle component van het programma worden aangemerkt om de Nederlands-Indonesische wetenschappelijke samenwerking te bevorderen en te verrijken en om de praktische resultaten te laten zien. De *Academy Professorship Indonesia* (API) vormt een instrument om de onderzoekscultuur en de onderlinge samenwerking tussen Indonesische universiteiten te versterken. De geïntegreerde aanpak maakt het mogelijk om bij geselecteerde instellingen de onderzoekscultuur en -capaciteiten worden verbeterd. Of er een toegevoegde waarde van de API is voor de Nederlands-Indonesische onderzoekssamenwerking, zal in de toekomst nog moeten blijken.

De managementstructuur heeft een aanzienlijk positieve invloed gehad op deze ontwikkeling en de successen. Het bilaterale *Joint Working Committee* is verantwoordelijk geweest voor het in kaart brengen van de relevante onderzoeksthema's voor het programma. De Programmacommissie heeft

niet alleen op basis van kwaliteitscriteria projecten geselecteerd, maar heeft daarbij ook rekening gehouden met hun mogelijkheden om een bijdrage te leveren aan het verwezenlijken van de overkoepelende doelen van het programma. De programmacoördinatoren hebben de samenhang tussen de projecten gewaarborgd en toezicht gehouden op de uitvoering ervan en op de kwaliteit van het onderzoek.

De KNAW heeft als coördinator van het programma en als intermediair tussen de Nederlandse wetenschappelijke gemeenschap en de Indonesische overheid en instellingen, lovenswaardig werk verricht. De KNAW heeft het programma op een flexibele en begripvolle basis gecoördineerd waarbij op diplomatieke wijze met de verschillende belanghebbenden is samengewerkt. Het gegevensbeheer is echter een van de zwakkere punten binnen het programma.

Additionaliteit

De meerderheid van de respondenten en geïnterviewden is van mening dat veel van de onderzoekspartnerschappen zonder het SPIN niet tot stand zouden zijn gekomen, althans minder succesvol zouden zijn geweest. Dat geldt ook voor de output en voor de resultaten van de samenwerking. De opzet van het programma wordt als uniek aangemerkt aangezien het een samenwerking op de lange termijn mogelijk maakt, capaciteitsopbouw met hoogwaardig onderzoek combineert en de samenwerking tussen onderzoekers in en tussen de beide landen bevordert. Er zijn onderzoeksnetwerken gecreëerd rondom een aantal onderzoeksthema's en in een aantal gevallen zijn die netwerken van een bilateraal (Nederland – Indonesië) initiatief tot regionale en mondiale samenwerkingsverbanden uitgegroeid.

Continuïteit

De aankondiging van de minister van OCW dat de financiering van het SPIN-programma wordt beëindigd, heeft tot teleurstelling en ongeloof onder de belanghebbenden en deelnemers geleid. Zij zien niet in waarom een succesvol en invloedrijk programma wordt stopgezet op het moment dat Indonesië een belangrijke economische factor in de Aziatische regio begint te worden. Gevreesd wordt dat de goede betrekkingen en de voorsprong die de Nederlandse wetenschap heeft opgebouwd, in snel tempo verloren zullen gaan. Daarnaast zou dit ook tot een verlies aan het geïnvesteerde onderzoekspotentieel kunnen leiden dat in al die samenwerkingsjaren is opgebouwd.

In bepaalde disciplines bestaat er in Indonesië nog steeds een grote behoefte aan de opbouw van onderzoekscapaciteit (hoewel die capaciteit in het algemeen wel gaandeweg toeneemt) en er moet nog steeds werk worden verzet om het Indonesische onderwijs- en onderzoekssysteem te verbeteren. Zonder de SPIN-financiering zal het voor veel onderzoeksgroepen een uitdaging worden om de samenwerking voort te kunnen zetten.

De mogelijkheden om hiervoor in Indonesië financiële middelen aan te trekken, worden steeds groter. Via multilaterale en interregionale programma's kunnen extra fondsen geworven worden voor en kan er een nieuwe impuls gegeven worden aan de bilaterale samenwerkingsverbanden. Voor gevestigde bilaterale partnerschappen is dit een logische stap om nader te onderzoeken. Er kunnen ook nieuwe mogelijkheden worden benut door het creëren van een betere koppeling tussen enerzijds de onderzoekswereld en de particuliere sector (meer nadruk op de toepassing van onderzoeksresultaten en op toegepast onderzoek) en anderzijds tussen onderzoek en onderwijs (interactie en uitwisseling tussen de twee domeinen).

Belangstelling voor voortzetting van de samenwerking

Het Indonesische ministerie van Onderzoek, Technologie en Hoger Onderwijs, de Indonesische Academie van Wetenschappen en de Indonesische universiteiten zijn een groot voorstander van de voortzetting van de wetenschappelijke samenwerking, bij voorkeur op basis van hetzelfde model. De

Nederlandse universiteiten die aan het programma deelnemen en voor wie Indonesië een focusland vormt, bevelen ook met nadruk aan om de wetenschappelijke samenwerking tussen de beide landen te continueren teneinde de netwerken en de opgebouwde onderzoekscapaciteiten te consolideren en om het onderzoek dat in en samen met Indonesië gedaan kan worden verder uit te breiden en te intensiveren. De wetenschappelijke samenwerking vormt ook een belangrijke talentenbron voor de Nederlandse universiteiten en zet meer Indonesiërs ertoe aan om in Nederland te gaan studeren.

In de bilaterale betrekkingen tussen de beide landen spelen onderwijs en onderzoek een essentiële rol. Zij vormen een belangrijk 'exportproduct' en openen deuren naar de hogere regeringskringen, de grote universiteiten en de particuliere sector. De Nederlandse ambassade is zich terdege bewust van die specifieke rol en de meerwaarde die hierdoor wordt gegenereerd en is derhalve ook een groot voorstander van de voortzetting van de wetenschappelijke samenwerking.

Kortom, de deelnemers en belanghebbenden waarmee is gesproken en die zijn geraadpleegd vinden het op grond van wetenschappelijke, politieke en economische redenen belangrijk dat de wetenschappelijke samenwerking met Indonesië wordt voortgezet. De opzet en financiering van een dergelijke samenwerking dient echter wel uitgebreid besproken te worden op de relevante regeringsniveaus van beide landen. Kwesties die daarbij aan de orde moeten komen, zijn de doelstellingen (of de verwachte resultaten) van zo'n samenwerking, de wederzijdse belangen die daarmee worden gediend, welke partijen een bijdragen kunnen of moeten leveren aan de financiering van de samenwerking en welke instantie verantwoordelijk moet zijn voor de coördinatie en het beheer ervan.

Er bestaat wat de samenwerking betreft eveneens overeenstemming over het beginsel van wederkerigheid en wederzijds profijt. Dit is vanaf het begin van het programma de intentie geweest, maar de uitwerking ervan heeft pas sinds kort concrete vormen aangenomen. De Indonesische economie groeit en de Indonesische regering geeft in haar ontwikkelingstrategieën nu ook een hogere prioriteit aan onderzoek. De budgetten voor onderzoek nemen langzaam toe. Er is op dit moment een aanzienlijk aantal beurzen beschikbaar via het Directoraat-generaal Hoger Onderwijs (DIKTI) en het Subsidiefonds voor Onderwijs (LPDP).